

POVEZANOST INTERESOVANJA I VERBALNA FLUENTNOST KOD UČENIKA OSNOVNE ŠKOLE¹

Slavica Maksić²

Institut za pedagoška istraživanja, Beograd

Lazar Tenjović

Filozofski fakultet, Beograd

Podsticaj za ispitivanje povezanosti interesovanja i kreativnosti zasnovan je na rezultatima biografskih studija koje ukazuju da su visoko kreativni pojedinci već u detinjstvu imali šira i dublja interesovanja od svojih vršnjaka. U procesu definisanja interesovanja dete isprobava svoje kapacitete i nalazi oblast u kojoj će kasnije dati kreativne doprinose. Predmet proučavanja je veza između interesovanja učenika osnovne škole i njihove verbalne fluentnosti, kao bazične karakteristike kreativnog mišljenja. Utvrđeno je da je širina interesovanja pozitivno povezana sa verbalnom fluentnošću, pri čemu je veza nešto izraženija kod dečaka ($r = 0.33$, $p = .007$) nego kod devojčica ($r = 0.24$, $p = .030$). Takođe intenzitet naučnih interesovanja dečaka i devojčica je značajno povezan sa njihovom verbalnom fluentnošću (za dečake: $r = 0.39$; za devojčice: $r = 0.35$). Ali, kada se statistički kontroliše školski uspeh, veza između intenziteta naučnih interesovanja i verbalne fluentnosti ostaje značajna kod dečaka, dok se kod devojčica gubi. Zaključeno je da rezultati potkrepljuju teorijske pretpostavke o značaju interesovanja za kreativnost i ukazuju na potrebu za obraćanjem pažnje na efekat pola. Pored širine i intenziteta interesovanja, za vezu sa kreativnošću važna je i oblast u kojoj se interesovanja ispoljavaju i kreativnost meri.

Ključne reči: interesovanja, kreativnost, verbalna fluentnost, školski uspeh, polne razlike.

¹ Članak predstavlja rezultat rada na projektu „Obrazovanje za društvo znanja” (br. 149001) čiju realizaciju finansira Ministarstvo nauke R Srbije (2006-2010).

² ✉: ipismaksic@ptt.rs

UVOD

Stvaranje kreativnog dela predstavlja jedini siguran dokaz nečije kreativnosti, te je razumljivo što je traganje za kreativnošću usmereno na kreativnu produkciju, proizvode i izvođenje (Maksić, 2006). Ali je brojanje i opisivanje kreativnih dela, koja je pojedinac stvorio, dobra mera u slučaju odraslih osoba, jer su one imale prilike da daju svoje kreativne doprinose, dok se to na mlađim uzrastima dešava samo izuzetno. U nedostatku šire društveno verifikovanih kreativnih doprinosa kod mladih, s jedne strane, i ograničenja koja pokazuju testovi u merenju kreativnosti, s druge strane, kao indikator potencijalne kreativnosti mogu da posluže interesovanja. Uz sposobnosti i neke crte temperamenta, interesovanja predstavlja najstabilnije ljudske dispozicije, koje karakteriše zaokupljenost svesti omiljenim sadržajima i bavljenjem izabranim aktivnostima. Korišćenje jača interesovanja, a doživljaj želje koji ih karakteriše proizilazi iz pripisane poželjnosti (Pantić, 1980).

Interesovanja imaju važne funkcije u svim fazama čovekovog života i raznim oblastima, kao što su igra, učenje, rad, izbor poziva, provođenje slobodnog vremena. Uslovi za kreativnu produkciju koji dolaze iz ličnosti mladih obuhvataju njihove sposobnosti, interesovanja i stilove učenja (Renzulli, 1992). Sumirajući rad autora kao što su Baron, Štajn, Terman, Govan, Hajfel i Kvašček, Pantić (Pantić i sar., 1981) zaključuje da rezultati ispitivanja ukazuju na to da kreativni pojedinci poseduju širu lepezu interesovanja i dublja interesovanja nego pojedinci iz opšte populacije, odnosno manje kreativni ljudi istih profesija; kreativne osobe imaju posebno razvijen interesni spektar u delu koji obuhvata sazajna, estetska i socijalna interesovanja. Ispitivanja potvrđuju da mladi koji postižu veću kreativnu produkciju pokazuju svoja interesovanja na ranijem uzrastu, pri čemu su interesovanja kreativnih konzistentnija i intenzivnija od interesovanja njihovih vršnjaka.

O značaju interesovanja govori sve češće opredeljivanje u teoriji i školskoj praksi da se koriste prilikom izbora darovitih učenika kojima se pruža posebna obrazovna podrška, dok se napuštaju složene identifikacione procedure sa ispitivanjem opštih i posebnih sposobnosti u cilju selekcije kandidata za uključivanje u programe podrške (Cropley, 1999). U procesu definisanja interesovanja dete isprobava svoje kapacitete i nalazi oblast za koju će vezati svoj talenat i u kojoj će kasnije dati kreativne doprinose. Interesovanja obezbeđuju energiju za istrajavanje na školskim zadacima, čineći taj rad zanimljivijim i prijatnijim iskustvom. Šta više, preovladava uverenje da je ukupno kognitivno ponašanje funkcija nivoa interesovanja koje je prisutno u procesu učenja, bez obzira na to da li se radi o bazičnim veštinama učenja ili višim nivoima produkcije (Renzulli, 1994).

Razvoj sposobnosti, interesovanja i kreativnosti intenzivno se dešava u toku osnovnog obrazovanja, pri čemu podrška porodice i škole imaju presudnu ulogu. Većina budućih interesovanja trasira se u ranom detinjstvu, ali to ne umanjuje značaj školskih sadržaja i aktivnosti. Roditelji snabdevaju dete prvim saznanjima o potencijalnim oblastima interesovanja, usmeravaju, nude primer. Približno do desete godine

može se govoriti o efemernim, labavim i ekstenzivnim interesovanjima. U periodu od puberteta do zrelosti dešava se proces diferencijacije interesovanja, tako što se polazi od difuznog stadijuma, kreće preko imaginarnog stadijuma i stadijuma verifikacije i stiže do kristalizacije interesovanja. U imaginarnoj fazi dolazi do čvršćeg vezivanja interesovanja za polnu ulogu, ali se tek u toku srednje adolescencije, od četrnaeste do osamnaeste godine, interesovanja više dovode u vezu sa sposobnostima i zahtevima realnosti.

Raznovrsnost interesovanja i njihov intenzitet mere se na školskom uzrastu preko stepena angažovanja učenika u vannastavnim i vanškolskim aktivnostima, sa uverenjem da su od značaja za količinu i kvalitet znanja koje mladi steknu u toku školovanja, kao i da doprinose angažovanju i većem uključivanju učenika na času i osmišljavanju procesa učenja u celini. Interesovanja se inače ispituju preko preferencija zanimanja, sklonosti, aktivnosti koje se upražnjavaju u slobodnom vremenu, izbora knjiga koje bi ispitanici pročitali na osnovu ponuđenih naslova, reagovanja na kritične reči, preferencija TV emisija, liste sa nazivima novina i časopisa, samooce-
na osećanja prilikom razgovora o temama koje pripadaju merenim interesovanjima, direktnog samoprocenivanja razvijenosti i testova znanja o predmetu interesovanja (Renzulli, 1997).

Ispitivanja ukazuju na to da su izvesna interesovanja relativno široko oformljena već na uzrastu od trinaest godina (Pantić i sar., 1981). Faktorska analiza otkriva da preovlađuje „svaštarski“ faktor interesovanja „voleti sve“ sa jakim primesama „eksploracije“. Konkretno, trinaestogodišnjaci imaju 12,1 interesovanje u proseku (u ispitivanje je bilo uključeno trideset interesovanja). Najčešće je zastupljena situacija kada učenici imaju nekoliko jakih interesovanja (29.2% ispitanika). Po brojnosti, slede učenici koji imaju jedno jako i više slabih interesovanja i oni koje odlikuje veliki broj interesovanja u najslabijem intenzitetu. Samo jedno jako interesovanje, koje bi govorilo o tome da je dete „prepoznalo“ oblast svog budućeg kreativnog izražavanja, ima vrlo mali broj učenika (2.8%). Što se tiče sadržaja, većina učenika ima razvijena interesovanja koja se mogu povezati sa njihovim razvojnim i saznavnim potrebama, kao što su interesovanje za humor, fizičku aktivnost i putovanja.

Na uzrastu od trinaest godina, prosečan broj interesovanja je veći kod učenika čiji je školski uspeh bolji. Kod približno četvrtine mladih, čiji je uspeh u školi vrlo dobar i odličan, nekoliko jakih interesovanja prevladava, dok ista interesovanja poseduje značajno manji broj učenika čiji je uspeh u školi slabiji. Broj jakih interesovanja povezan je i sa opštom kulturom, u čemu istraživači vide svedočanstvo o važnosti dimenzije intenziteta (dubine) za sam koncept širine interesovanja. Školski uspeh je statistički značajno, ali ipak relativno nisko povezan sa većinom interesovanja, kao što su matematičko, istraživačko, biološko, pronalazačko, teorijsko i književno interesovanje. Pantić i sar. (1981) zaključuju da najviša povezanost broja interesovanja sa interesovanjima iz saznavnih i eksplorativnih grupacija nagoveštava da koncept širine interesovanja ima i svoj značajan kvalitativni aspekt.

Značaj ličnih interesovanja za to kako će mladi provoditi slobodno vreme potvrđuju rezultati drugog ispitivanja učenika osnovne škole (Havelka i sar., 1990). Prema učestalosti navođenja, aktivnosti u slobodnom vremenu obuhvataju: sport,

čitanje, rekreaciju, zabavu sa vršnjacima, slušanje muzike, gledanje videa i TV-a, posvećivanje hobiju, bavljenje umetnošću (sviranje, slikanje, pisanje), dodatno učenje i samoobrazovanje, kućne obaveze i ostale aktivnosti. Približno polovina učenika provodi slobodno vreme kod kuće, a druga polovina izvan kuće. Kada idu iz kuće, mladi najčešće odlaze na sportske terene, u parkove, na ulice i trgove. Uopštavanje rezultata navodi autore istraživanja na zaključak da u strukturi slobodnog vremena učenika na kraju osnovnog obrazovanja dominiraju fizičke aktivnosti, a među kognitivnim – receptivne, tako da je u životu mladih malo okolnosti koje bi podsticale produktivnost i kreativnost. Čini nam se da su iznete ocene prejake. Ne treba zabraviti da su osnovne funkcije slobodnog vremena odmor, zabava, rekreacija.

Drugi značajan rezultat predstavljaju polne razlike u interesovanjima koje istraživači pripisuju delovanju tradicionalnih i stereotipnih očekivanja i vaspitanja muške i ženske dece. Dečaci se više bave sportskim aktivnostima, a devojčice čitanjem, gledanjem videa i TV-a, slušanjem muzike, zabavom i rekreacijom. I u ovom ispitivanju uočena je veza između interesovanja i školskog uspeha. Školska uspešnost učenika je povezana sa strukturom njegovog slobodnog vremena, tako da se slabiji učenici više interesuju za sport, zabavu i rekreaciju, a bolji za čitanje, masovne medije, hobije, dodatno učenje i umetnost. Slične razlike se javljaju i u interesovanjima učenika s obzirom na socijalni status porodice iz koje dolaze. Deca iz porodica nižeg statusa više su orijentisana na sport i sportske aktivnosti, dok se deca iz porodica višeg obrazovnog i kulturnog nivoa češće posvećuju zabavnim aktivnostima, aktivnostima vezanim za ispoljavanje umetničkih interesovanja, hobijima, dodatnom učenju i samoobrazovanju.

Angažovanje učenika osnovne škole povezano je ne samo sa njihovim obrazovnim postignućima već i njihovim psihološkim svojstvima (Havelka i sar., 1990). Kao pokazatelji aktivnog ispoljavanja interesovanja u školi uzeti su podaci o broju različitih sekcija i trajanju članstva u tim sekcijama. Društvena angažovanost posmatrana je u okviru odeljenske zajednice preko broja zaduženja i trajanja zaduženja. Konstatovano je da su učenici osmog razreda koji su aktivniji u vannastavnom radu u školi, istovremeno i obrazovno uspešniji i u razvojnom pogledu zreliji. Veza između angažovanja učenika, zasnovanog na interesovanjima, i njihovog školskog uspeha, značajna je kada se uspeh meri školskim ocenama i kada se upotrebe rezultati koje su učenici postigli na kriterijumskim testovima znanja.

Povezanost kreativnosti i školskog uspeha proveravana je na uzorku učenika sedmog i osmog razreda u ispitivanju novijeg datuma koje je sprovedeno u našoj sredini (Maksić i Đurišić-Bojanović, 2004). Uz upotrebu Urban-Jelenovog testa za merenje kreativnosti (TCT-DP), dobijena je niska ali značajna korelacija između kreativnosti i školskog uspeha (Forma A: $r = 0.18$, $p = .009$; Forma B: $r = 0.19$, $p = .006$), što bi značilo da su učenici koji postižu bolji školski uspeh i kreativniji. Međutim, kada se uzorak podeli po polu, kod dečaka veza između kreativnosti i školskog uspeha postaje neznačajna (Forma A: $r = 0.08$, $p = .403$; Forma B: $r = 0.13$, $p = .154$), dok kod devojčica opstaje (Forma A: $r = 0.33$, $p = .001$; Forma B: $r = 0.20$, $p = .054$). Pošto su u istom ispitivanju devojčice imale bolji školski uspeh od dečaka, pretpostavljeno je da je veza između školskog uspeha i kreativnosti kod devojčica

ovoga uzrasta zasnovana na njihovoj većoj prijemčivosti za školski rad i akademskoj prirodi upotrebljenog testa. U Testu se od učenika traži da dopuni započeti crtež u strogo definisanim, tipično školskim uslovima (uz upotrebu olovke, bez korišćenja gumice, u ograničenom vremenu).

Kada se u proučavanje odnosa između kreativnosti i školskog uspeha uključi odnos dečaka i devojčica prema školskim predmetima, dobijaju se rezultati koji se mogu smatrati potvrdom pretpostavke o uticaju polnih preferencija. Veću kreativnost na TCT-DP pokazuju devojčice čija je preferencija likovna kultura i dečaci koji preferiraju srpski jezik, a manje su kreativni dečaci i devojčice koji daju prednost fizičkom vaspitanju. S druge strane, bolji školski uspeh imaju dečaci i devojčice koji preferiraju matematiku nad ostalim nastavnim predmetima, a lošiji školski uspeh imaju dečaci i devojčice koji najmanje vole matematiku od predmeta koje uče u školi. Kreativnost učenika, zbog upotrebljenog testa, može se u velikoj meri povezati sa zahtevima predmeta likovna kultura i šire sa umetnički orijentisanim predmetima, dok je školski uspeh u većoj meri baziran na uspehu iz predmeta koji se odnose na naučne discipline.

U narednom ispitivanju upoređena su interesovanja darovitih učenika srednje škole sa interesovanjima njihovih vršnjaka (Maksić, 1997). Zanimljivo je da su učenici koji su talentovani za matematiku i prirodne nauke češće od prosečnih učili strani jezik van škole, više čitali i više se bavili stručnim radom, dok su se prosečni više zabavljali i izlazili u svom slobodnom vremenu. Međutim, daroviti učenici se ne razlikuju od prosečnih po tome koliko se bave muzikom, sportom i društvenim angažovanjem izvan škole, sa kim provode svoje slobodno vreme i kakvim aktivnostima ispunjavaju vreme onda kada su sa drugovima i drugaricama. Zaključeno je da se učenici koji su talentovani za matematiku i prirodne nauke razlikuju od svojih prosečnih vršnjaka tako što talentovani ograničuju svoje slobodno vreme oko oblasti u kojima se ispoljavaju njihove sposobnosti, bilo da se direktno usmeravaju na sticanje znanja i rad u toj oblasti ili razvoj opšte kulture.

Problem za istraživanje u ovom radu određen je s obzirom na teorijski značaj interesovanja za kreativnost i rezultate ispitivanja o povezanosti školskog uspeha, kreativnosti i interesovanja u detinjstvu i mladosti. Interesovanja učenika privlače pažnju istraživača u kontekstu njihovog školskog postignuća zbog uticaja koji ostvareni školski uspeh i stečeno znanje imaju na lični i profesionalni razvoj pojedinca. Na uzrastu od 13 i 14 godina, u periodu rane adolescencije mladi osvajaju formalne operacije i više nivo mentalnog funkcionisanja, izgrađuju i razvijaju svoja interesovanja i spremaju se da daju ili već daju kreativne doprinose koji mogu da se porede sa kreativnim doprinosima odraslih.

U osnovnoj školi stižu se znanja koja su neophodna za više nivo školovanja. Kao formalno priznat pokazatelj znanja, školski uspeh predstavlja uslov za izbor škole na višem stupnju i dalje sticanje znanja, dok rezultati naučenog podstiču na novo učenje. Štaviše, uspeh u školi utiče na angažovanje, upotrebu i razvoj ukupnih potencijala učenika i tako što deluje na druge aspekte njihove ličnosti i ponašanja koje učestvuju u kreativnom stvaranju (kao što su samopoimanje, socijalni odnosi). Po pravilu, ispitivanja ukazuju na nisku ali značajnu povezanost interesovanja sa

školskim uspehom, sa jedne strane, i kreativnosti sa školskim uspehom, sa druge strane. Međutim, nema podataka o tome da li su interesovanja i kreativnost međusobno značajno povezani nezavisno od njihove povezanosti sa školskim uspehom.

Stoga je predmet ispitivanja veza između interesovanja učenika i njihove kreativnosti, uz kontrolu njihovog školskog uspeha. Poznate razlike između dečaka i devojčica u školskom uspehu, koje u osnovnoj školi daju prednost devojčicama, i rezultati ispitivanja koji ukazuju na značaj pola za interesovanja i kreativnost, opredelili su nas da vezu između interesovanja učenika i njihove kreativnosti ispitujemo posebno za dečake i za devojčice. Kreativnost je posmatrana preko divergentne produkcije iz sledećih razloga. Većina testova kreativnosti koncentriše se na merenje divergentnog mišljenja, dovođenjem ispitanika u situaciju u kojoj se traži da generišu što je moguće veći broj ideja (Maksić, 2006). Izabrana je verbalna fluentnost koja je značajna kako za kreativnost tako i za školsko učenje. Fluentnost je prva faza kreativnog procesa bez koje nema uslova za sledeće faze (fleksibilnost, originalnost i elaboraciju), a predstavlja izvlačenje informacija iz memorije ili prizivanje u svest prethodno usvojenih informacija (Feldhusen, 2002).

Problem odnosa između širine i intenziteta interesovanja učenika osnovne škole i njihovog postignuća na testu kreativnosti koji meri verbalnu fluentnost, definisan je kroz tri istraživačka pitanja:

- 1) Da li su širina i intenzitet interesovanja učenika osnovne škole značajno povezani sa njihovom verbalnom fluentnošću?
- 2) U kojoj meri je pol učenika značajan za eventualnu povezanost širine i intenziteta interesovanja sa verbalnom fluentnošću učenika?
- 3) Šta se dešava sa ispitivanim relacijama kada se kontroliše školski uspeh učenika?

METOD

Uzorak

U ispitivanje su uključeni učenici šestog i sedmog razreda Osnovne škole „Starina Novak“ sa užeg područja Beograda, koji su u trenutku ispitivanja bili na nastavi. Od 151. učenika, 87 učenika je šestog i 64 učenika sedmog razreda, 67 dečaka i 84 devojčica (Tabela 1).

Tabela 1: Struktura (frekvence i %) uzorka prema polu i razredu

Razred	Dečaci		Devojčice		Ukupno	
	f	%	F	%	f	%
VI	41	47.1	46	52.9	87	57.6
VII	26	40.6	38	59.4	64	42.4
Ukupno	67	44.4	84	55.6	151	100.0

Varijable i instrumenti

Verbalna fluentnost je izabrana kao pokazatelj kreativnosti, a upotrebljen je Test navođenja reči – TNR (Gilford i Kristensen, prema: Đorđević, 1979), u kome se od ispitanika traži da iza svakog od sedam ponuđenih slova napiše što više reči koje počinju tim slovom. Test je jednostavan i ekonomičan za zadavanje i ocenjivanje, i već korišćen u našoj sredini. Pokazatelj verbalne fluentnosti je broj reči koje je ispitanik uspeo da napiše u dvadeset minuta.

Aritmetičke sredine za naše ispitanike na TNR-u bile su sledeće: $M = 90,17$ za dečake i $M = 99,68$ za devojčice. Poređenje aritmetičkih sredina grupa u celini t-testom pokazalo je da nema značajne razlike u prosečnom postignuću ovog uzorka i uzorka koji je koristila B. Đorđević (1979) u ispitivanju sprovedenom 1975. godine ($t = 1.50$, $df = 290$, $p = .135$), što sugeriše da se verbalna fluentnost osnovaca nije bitno promenila u periodu od trideset godina. Ispitivanja sa zadacima „na slovo, na slovo“ ili „dobijete naziv kategorije, a vi navodite pripadnike“ potvrđuju da je stopa produkcije reči dosta stabilan i robustan podatak, jer je broj reči u jedinici vremena određen kapacitetom frontalnog režnja (Baddeley i Wilson, 1988).

Interesovanja su određena preko aktivnosti koje učenici biraju i kojima se posvećuju u okviru onoga šta im se nudi i šta se od njih traži u školi i kući. Za ispitivanje interesovanja upotrebljen je Upitnik koji je konstruisan za potrebe ovoga rada. Upitnik je sadržao pitanja otvorenog i zatvorenog tipa o vannastavnim i vanškolskim aktivnostima učenika u akademskim i neakademskim oblastima: članstvo u školskim sekcijama, čitanje koje nije obavezno, učenje stranog jezika van škole, pohađanje muzičke i baletske škole, rekreativno, samostalno i organizovano bavljenje sportom u ili izvan sportskog kluba, imanje hobija, način provođenja slobodnog vremena i učešće na takmičenjima u školi i van škole. Članstvo u školskim sekcijama, hobiji, aktivnosti kojima se ispunjava slobodno vreme i učešće na takmičenjima grupisani su prema oblasti interesovanja u: društveno-jezičke, prirodno-matematičke, umetničke i sportske aktivnosti.

Odgovori ispitanika kategorisani su radi izvođenja varijabli širina i intenzitet interesovanja. *Širinu interesovanja* čini broj aktivnosti kojima se učenici bave, bez obzira na oblast ispoljavanja i nivo postignuća, tako da obuhvata sva angažovanja u okviru svih navedenih aktivnosti. *Intenzitet interesovanja* procenjen je na osnovu angažovanja učenika u okviru određene oblasti na osnovu onih pitanja preko kojih su dobijeni odgovori koji su relevantni za tu oblast. Bilo je moguće definisanje in-

tenzitetu naučnih, umetničkih i sportskih interesovanja. Zbog malog broja odgovora nije bilo moguće da se podela naučnih interesovanja na društveno-jezička i prirodno-matematička interesovanja uključi prilikom ispitivanja povezanosti sa verbalnom fluentnošću, što je značajno umanjilo mogućnosti za uopštavanje dobijenih rezultata.

Školski uspeh predstavlja prosek ocena za nastavne predmete koji se uče u šestom razredu (12) i u sedmom (13). Ocene su preuzete iz razrednih knjiga, sa polugodišta, zbog očekivanja da realnije odslikavaju znanje učenika od onih na kraju školske godine. Prilikom izračunavanja prosečnog uspeha, izostavljeni su oni predmeti za koje učenici nisu bili ocenjeni.

Procedura

Ispitivanje je sprovedeno u maju 2007. godine, kao deo šireg ispitivanja o mogućnostima merenja kreativnosti u formativnom periodu. U toku jednog školskog časa prvo je zadat TNR, a zatim Upitnik o interesovanjima.

Obrada podataka

Obrada podataka je obuhvatila procentnu i korelacionu analizu (koeficijent linearne i koeficijent parcijalne korelacije) i testiranje statističke značajnosti razlika između dečaka i devojčica u pogledu njihovih interesovanja, verbalne fluentnosti i školskog uspeha (F-test i Hi-kvadrat test).

REZULTATI

Struktura interesovanja dečaka i devojčica

Struktura interesovanja za ceo uzorak i posebno za dečake i devojčice data je u tabeli 2. U okviru interesovanja o kojima su prikupljeni podaci, ispitivani učenici se najčešće i u velikom broju posvećuju čitanju koje nije obavezno za školu, bave se sportom, imaju hobi i učestvuju na raznim takmičenjima. Manji broj učenika, ali još uvek većina, aktivno trenira u sportskom klubu i uči strani jezik van škole. Nešto manje od polovine učenika učlanjeno je u razne školske sekcije, četvrtina njih ima još po neku aktivnost kojoj se posvećuje u svom slobodnom vremenu, a petina ispitivanih učenika pohađa ili je pohađalo muzičku ili baletsku školu. U celini, može se reći da učenici imaju brojna i izražena interesovanja za vannastavne i vanškolske aktivnosti.

Tabela 2: Struktura interesovanja i razlike između dečaka i devojčica

Aktivnost	Svi učenici %	Dečaci %	Devojčice %	Kramerov koef. V	p
Čitanje	90.1	77.6	100.0	.372	.000
Sport	84.8	94.0	77.4	.230	.005
Hobi	82.1	80.6	83.3	.035	.663
Takmičenje	72.5	69.7	74.7	.056	.497
Sportski klub	57.6	79.1	40.5	.388	.000
Strani jezik	55.6	49.3	60.7	.115	.159
Školske sekcije	47.7	22.4	67.9	.452	.000
Slobodno vreme	25.8	19.4	31.0	.131	.107
Muzička i baletska škola	18.5	6.0	28.6	.289	.000

Široka interesovanja učenika se sigurno mogu povezati sa činjenicom da učenici koji su obuhvaćeni ispitivanjem pohađaju školu koja je u centru grada, čiji su roditelji u značajno većem broju od populacijskog proseka visoko obrazovani, na osnovu čega se može pretpostaviti i više spremni, zainteresovani i u mogućnosti da podrže povećano angažovanje svoje dece i doprinesu boljem izboru i građenju njihovih interesovanja. Visoka zastupljenost odgovora „čitanje“ može se delimično pripisati nepreciznosti postavljenog pitanja, jer nisu traženi detalji o tome šta se i koliko čita i možda želi učenika da u školskoj situaciji daju društveno poželjan odgovor. A sumnju u tako visoku zastupljenost čitanja među mladima izražavamo na osnovu sve većeg broja primedbi u pogledu njihove pismenosti i kontinuiranog snižavanja kulture izražavanja na koju ukazuju iskustva iz neposredne školske prakse.

Kao što se vidi iz Tabele 2 značajno veći procenat devojčica nego dečaka čita knjige, uključeno je u školske sekcije i pohađa muzičku i baletsku školu, dok se više dečaka bavi sportom i trenira u sportskim klubovima. Može se reći da su uočene značajne polne razlike u interesovanjima koje se kreću u očekivanim pravcima: interesovanja devojčica su više umetnička a dečaka sportska. Zanimljivo je da se dečaci i devojčice u sličnom broju opredeljuju za učenje stranog jezika izvan škole, u približno istom broju učestvuju na raznim takmičenjima, imaju hobi i bave još nekim aktivnostima u svom slobodnom vremenu. Ovde bismo mogli podsetiti na već spominjanu visoku zastupljenost odgovora učenika koji ukazuju na njihov značajan aktivizam, verovatno veći od nekih drugih škola koje se nalaze u drugim sredinama i gde deca odrastaju u skromnijem okruženju.

Razlike u interesovanjima između dečaka i devojčica potvrđuje i poređenje oblasti u kojima se nalaze preferencije ove dve grupe: kada se učlanjuju u školske sekcije, kada odlučuju kojim hobijem će se baviti, kada biraju druge aktivnosti kojima se posvećuju u svom slobodnom vremenu i kada određuju oblast u kojoj se takmiče. Skrećemo pažnju na najveće razlike. Devojčice se češće od dečaka uključuju u umetničke (33.4% : 3.0%) i društveno-jezičke školske sekcije (19.1% : 3.0%). Takođe, devojčice se češće takmiče u umetničkim (27.4%:9.0%) i društveno-jezičkim disciplinama (31.0% : 19.4%), a dečaci u prirodno-matematičkim (32.9% : 26.2%). S druge strane, dečaci imaju više hobija u oblasti prirodnih nauka i matema-

tike (31.3% : 6.0%), a devojčice se više bave kolekcionarstvom (70.2% : 44.8%). Najzad, u svom slobodnom vremenu, devojčice se češće posvećuju umetničkim aktivnostima nego dečaci (29.7% : 9.0%). Dakle, u okviru akademskih interesovanja dečaci više naginju prirodno-matematičkim a devojčice društveno-jezičkim disciplinama.

Razlike između dečaka i devojčica

U Tabeli 3 prikazane su srednje vrednosti za širinu i intenzitet interesovanja, verbalnu fluentnost i školski uspeh dečaka i devojčica. Upoređivanje ovih vrednosti pokazuje da je razlika u širini interesovanja između devojčica i dečaka statistički značajna: ($F/1, 148/ = 28.11, p < .001, \eta^2 = 0.16$). Devojčice imaju šira interesovanja od dečaka. Takođe, dečaci i devojčice razlikuju se u pogledu intenziteta naučnih ($F/1, 148/ = 4.78, p = .030, \eta^2 = 0.03$), umetničkih ($F/1, 148/ = 26.86, p < .001, \eta^2 = 0.15$) i sportskih interesovanja ($F/1, 148/ = 9.85, p = .002, \eta^2 = 0.06$). Dečaci imaju intenzivnija sportska interesovanja, a devojčice umetnička, dok je razlika u naučnim interesovanjima takođe u korist devojčica ali ne tako izražena. Razlika u verbalnoj fluentnosti se približava značajnoj ($F/1, 149/ = 3.79, p = .053, \eta^2 = 0.02$), te bi se moglo govoriti o tendenciji devojčica da imaju višu verbalnu fluentnost. Najzad, nema statistički značajnih razlika između dečaka i devojčica u postignutom školskom uspehu ($F/1, 159/ = 1.76, p = .185$). Radi se, nesumnjivo, o vrlo visokom školskom uspehu, pri čemu je uspeh devojčica nešto viši, ali ne toliko da bi razlika bila značajna.

Tabela 3: Aritmetičke sredine (i standardne devijacije) dečaka i devojčica u pogledu širine i intenziteta interesovanja, verbalne fluentnosti i školskog uspeha

Pol	Širina interesovanja	Intenzitet naučnih interesovanja	Intenzitet umetničkih interesovanja	Intenzitet sportskih interesovanja	Verbalna fluentnost	Školski uspeh
Dečaci (n=67)	4.29 (2.19)	2.26 (1.22)	0.44 (0.79)	2.56 (1.16)	90.17 (27.08)	4.12 (0.71)
Devojčice (n=84)	6.42 (2.62)	2.73 (1.36)	1.36 (1.26)	1.93 (1.27)	99.68 (33.38)	4.28 (0.78)

Usledilo je ispitivanje povezanosti interesovanja, verbalne fluentnosti i školskog uspeha. Ispitivanje povezanosti širine i intenziteta interesovanja sa verbalnom fluentnošću i školskim uspehom na uzorku svih učenika ($n = 150$) otkriva da su skoro sve veze među ovim varijablama statistički značajne. Kao što se iz Tabele 4 može videti širina interesovanja, intenzitet naučnih i intenzitet umetničkih interesovanja pozitivno su povezani sa verbalnom fluentnošću i sa prosečnim školskim uspehom. Korelacije su niske ili osrednjeg intenziteta, ali značajne. Takođe, verbalna fluentnost je pozitivno povezana sa školskim uspehom ($r = 0.41, p < .001$). U celini, može

se reći da učenici sa širim interesovanjima i intenzivnijim naučnim i umetničkim interesovanjima ispoljavaju veću verbalnu fluentnost i postižu bolji školski uspeh.

Tabela 4: Korelacije između verbalne fluentosti, interesovanja i školskog uspeha

	Širina interesovanja	Intenzitet naučnih interesovanja	Intenzitet umetničkih interesovanja	Intenzitet sportskih interesovanja
Verbalna fluentnost	0.30***	0.38***	0.25**	0.07
Školski uspeh	0.28**	0.41***	0.20*	0.11

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$

Podaci o povezanosti širine i intenziteta interesovanja sa verbalnom fluentnošću i školskim uspehom su logični, očekivani i u skladu sa rezultatima ranijih ispitivanja. Verbalne sposobnosti su od velikog značaja za uspeh i usvajanje bazičnih znanja naročito u toku osnovnog obrazovanja. S druge strane, posmatranje procesa kreativnog mišljenja kod dece jasno ilustruje kritičnu ulogu bazičnih znanja koja predstavljaju temelj njihove kreativnosti (Feldhusen, 2002). Verovatni smer uticaja između interesovanja i školskog postignuća je da razvijena interesovanja prati bolji školski uspeh. Ali, kako je izgrađivanje interesovanja u toku, ne može se isključiti ni mogućnost da nešto što je bila školska obaveza, koja je uspešno savladana i bila praćena uspehom, doprinosi buđenju interesovanja za dalji rad u toj oblasti i izgrađivanju pozitivnog odnosa između onoga što se u školi uči i onoga što se voli.

Uključivanje pola dovodi do značajnih promena u ispitivanim relacijama, pri čemu se najznačajnija promena dešava kod veze između širine interesovanja i školskog uspeha (Tabela 5). Veza između širine interesovanja i verbalne fluentnosti je statistički značajna, pozitivna, ali nešto izraženija kod dečaka nego kod devojčica. Situacija je obrnuta u slučaju odnosa između školskog uspeha i verbalne fluentnosti: kod devojčica je veća povezanost između školskog uspeha i verbalne fluentnosti ($r = 0.46$, $p = .000$) nego kod dečaka ($r = 0.29$, $p = .017$). Veza između širine interesovanja i školskog uspeha kod dečaka nije statistički značajna, a kod devojčica jeste. Kada se specifikuje vrsta interesovanja, onda se veza između interesovanja i verbalne fluentnosti i interesovanja i školskog uspeha svodi na naučna interesovanja kod dečaka. Kod devojčica su pored ovih veza značajne i veze verbalne fluentnosti i školskog uspeha sa intenzitetom umetničkih interesovanja.

Tabela 5: Usporedne korelacije širine i intenziteta interesovanja sa verbalnom fluentnošću i školskim uspehom kod dečaka i devojčica

Varijable	Verbalna fluentnost		Školski uspeh	
	Dečaci	Devojčice	Dečaci	Devojčice
Širina interesovanja	0.33**	0.24*	0.18	0.31**
Intenzitet naučnih interesovanja	0.39***	0.35***	0.33**	0.44***
Intenzitet umetničkih interesovanja	0.20	0.22*	0.006	0.24*
Intenzitet sportskih interesovanja	0.08	0.13	0.06	0.20

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$

Dobijene podatke pokušaćemo da protumačimo pošto saopštimo preostale nalaze. Zbog značajne povezanosti širine interesovanja i školskog uspeha i značaja koji ima varijabla školski uspeh u školskoj situaciji, povezanost širine i intenziteta interesovanja sa verbalnom fluentnošću proveravana je još uz kontrolu školskog uspeha. U ovakvim okolnostima, očekivali smo da će se razlike između dečaka i devojčica izoštriti (Tabela 6). Povezanost između širine interesovanja i verbalne fluentnosti se umanjuje, ali tako da kod dečaka ostaje statistički značajna a kod devojčica gubi statističku značajnost. Ista promena se dešava na nivou intenziteta interesovanja: opstaje značajna povezanost između naučnih interesovanja i verbalne fluentnosti kod dečaka, a veza između intenziteta umetničkih interesovanja i verbalne fluentnosti kod devojčica više nije statistički značajna.

Tabela 6: Koeficijenti parcijalne korelacije širine i intenziteta interesovanja sa verbalnom fluentnošću kod dečaka i devojčica uz kontrolu njihovog školskog uspeha

Varijable	Verbalna fluentnost	
	Dečaci	Devojčice
Širina interesovanja	0.29*	0.11
Intenzitet naučnih interesovanja	0.32**	0.18
Intenzitet umetničkih interesovanja	0.21	0.12
Intenzitet sportskih interesovanja	0.06	0.05

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$

Može se pretpostaviti da je povezanost između interesovanja dečaka i njihove verbalne fluentnosti veća, dok je kod devojčica jača veza između interesovanja i školskog uspeha odnosno školskog uspeha i verbalne fluentnosti. Ako imamo u vidu razlike u interesovanjima, interesovanja devojčica su više vezana za školu (i mogu doprineti njihovom školskom uspehu), dok su interesovanja dečaka više vezana za

aktivnosti izvan škole (i manje su značajna za njihov školski uspeh). Školsko postignuće ima primat kod devojčica i više je u skladu sa polnom ulogom u koju ulaze (Loeb i Jay, 1987). Dečaci, kao i oni koji ih vaspitavaju, u većoj meri podržavaju razvoj njihove samostalnosti u definisanju interesovanja i izboru aktivnosti kojima će se posvetiti. Ovo bi mogli biti razlozi zbog kojih je verbalna fluentnost dečaka u većoj meri povezana sa njihovim interesovanjima, a manje sa školskim uspehom.

Bilo bi zanimljivo da se iste relacije provere na starijim uzrastima. Poznato je da su zahtevi viših nivoa školovanja u većoj meri usklađeni sa „muškim“ postignućem (individualizovano, ambiciozno, agresivno). Pored ispitivanja povezanosti širine i jačine interesovanja sa kreativnošću svakako treba uključiti oblast u kojoj se interesovanja i kreativnost ispoljavaju, što u ovom ispitivanju nije urađeno (iz statističkih razloga). Limont (2007) je utvrdila da postoji značajna povezanost između vrste sposobnosti koja je dominantna kod određene osobe sa njenim postignućem na testu kreativnosti. Najbolje rezultate na verbalnom testu kreativnosti imali su oni studenti kojima su verbalne sposobnosti „jača strana“, dok su na testu koji je merio kreativnost pomoću crtanja bili najbolji oni sa najvišim vizuelnim sposobnostima. Takođe, utvrđivanje opštijih relacija između interesovanja i kreativnosti zahtevalo bi korišćenje većeg broja različitih testova kreativnosti.

ZAKLJUČAK

Ispitivanje veze između interesovanja učenika osnovne škole i njihove verbalne fluentnosti, kao pokazatelja kreativnosti, potkrepljuje teorijske pretpostavke o značaju interesovanja za kreativnost, ali i važnu ulogu pola za ovu vezu. Širina interesovanja pruža dobru osnovu za izbor oblasti na koju se dete fokusira i u kojoj će se možda kreativno izraziti. Kada se interesovanje pojavi, intenzitet interesovanja je bolji pokazatelj oblasti u kojoj se kreativnost može očekivati. Pored širine i intenziteta interesovanja, buduća ispitivanja moraju da uključe oblast u kojoj se interesovanja ispoljavaju, kao i oblast u kojoj se kreativnost meri. Polne razlike u vrsti, širini i intenzitetu interesovanja, školskom postignuću i kreativnosti treba da budu predmet daljih istraživanja. Podaci prikupljeni u ovom ispitivanju uveravaju nas da interesovanja učenika zaslužuju veću pažnju u školi (Maksić, 1998). Iako je školski uspeh značajna varijabla u školskom kontekstu, veće uvažavanje interesovanja učenika može doprineti stvaranju boljih uslova za njihovo kreativno ponašanje i stvaralaštvo.

LITERATURA

- Baddeley, A., Wilson, B. (1988). Frontal amnesia and the dysexecutive syndrome. *Brain and Cognition*, 7, 212-230.
- Cropley, A. (1999). Creativity as an element of giftedness. *International Journal of Educational Research*, 1(1), 17-30.
- Đorđević, B. (1979). *Individualizacija vaspitanja darovitih*. Beograd, Prosveta i Institut za pedagoška istraživanja.
- Feldhusen, J. (2002). Creativity: the knowledge base and children. *High Ability Studies*, 13(2), 179-183.
- Havelka, N., Vučić, L., Hrnjica, S., Lazarević, Lj., Kuzmanović, B., Kovačević, P. (1990). *Obrazovna i razvojna postignuća učenika na kraju osnovnog školovanja*. Beograd, Institut za psihologiju.
- Limont, W. (2007). Relationship between specific giftedness and creative abilities. *Poster*. 17th Biennial Conference of the World Council for Gifted and Talented Children, University of Warwick, England, August 5-10 2007.
- Loeb, R., & Jay, G. (1987). Self-concept in gifted children: differential impact in boys and girls. *Gifted Child Quarterly*, 31(1), 9-14.
- Maksić, S. (1997). Slobodno vreme u funkciji razvoja talenta. Šabac, Viša škola za obrazovanje vaspitača.
- Maksić, S. (1998). Obogaćivanje nastave i učenja. U M. Rakić (ur.) *Učenik i nastava, Zbornik radova sa savetovanja stručnih saradnika u obrazovanju Mačvanskog, Sremskog i Kolubarskog okruga*. Loznica, OŠ „Anta Bogičević“.
- Maksić, S. i Đurišić-Bojanović, M. (2004). Kreativnost, znanje i školski uspeh. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, 36, 85-105.
- Maksić, S. (2006). *Podsticanje kreativnosti u školi*. Beograd, Institut za pedagoška istraživanja.
- Pantić, D. (1980). *Interesovanja mladih, I deo, Priroda interesovanja*. Beograd, IIC SSO Srbije i Institut društvenih nauka.
- Pantić, D., Joksimović, S., Džuverović, B. i Tomanović, V. (1981). *Interesovanja mladih, II deo, Rezultati istraživanja*. Beograd, IIC SSO Srbije i Institut društvenih nauka.
- Renzulli, J. (1992). A general theory for the development of creativity through the pursuit of ideal acts of learning. *Gifted Child Quarterly*, 36(4), 170-182.
- Renzulli, J. (1994). Schools for talent development: a practical plan for total school improvement (executive summary). *IV Conference of ECHA*, Nijmegen (The Netherlands).
- Renzulli, J. (1997). *Interest-A-Lyzer, Family of instruments: A manual for teachers*. Mansfield Center (CT), Creative Learning Press, Inc.

ABSTRACT

**LINKAGE BETWEEN INTERESTS AND VERBAL FLUENCY
OF PRIMARY SCHOOL PUPILS**

Slavica Maksić and Lazar Tenjović

Institute for Educational Research &
Department of Psychology, University of Belgrade

The incentive for studying the linkage between interests and creativity is based on the results of biographical studies that indicate that highly creative individuals had wider and more intensive interests than their peers already in the period of childhood. In the process of defining interests, the child tests his/her capacities and discovers the domain in which he/she will later provide creative contributions. The subject of this paper is the linkage between interests of primary school pupils and their verbal fluency, as basic characteristic of creative thinking. It was determined that the wideness of the span of interests is positively correlated with verbal fluency, whereby the correlation between interests and verbal fluency is somewhat higher for boys ($r = 0.33$, $p = .007$) than for girls ($r = 0.24$, $p = .030$). Also, the intensity of scientific interest of boys and girls is significantly correlated with their verbal fluency (for boys: $r = 0.39$; for girls: $r = 0.35$). But, when school achievement is statistically controlled, the correlation between the intensity of scientific interests and verbal fluency remains significant for boys, while it disappears for girls. It was concluded that the results confirmed the theoretical assumptions about the importance of interest in creativity and pointed out to the need for paying attention to the effect of gender. Besides the span and intensity of interests, the domain in which interests are manifested and creativity is measured is also important for the linkage with creativity.

Key words: *interests, creativity, verbal fluency, school achievement, gender differences.*

RAD PRIMLJEN: 28.03.2008.